

פרק ראשון: על הזוגיות

סוגיה 5 - היעדרות מן הבית

מן המוסכמות שאינן צריכות ראייה, שלימוד תורה נחשב לערך חשוב ביותר בעולמם של החכמים. ונשאלת השאלה האם תלמיד חכם רשאי לעזוב את משפחתו ולצאת ללמוד תורה ברשות האישה וקל וחומר שלא בהסכמתה, ואם כן לכמה זמן?

ב. יציאה ברשות

תלמוד ירושלמי (וילנא), מסכת כתובות, פרק ה' הלכה ז'

גמרא

התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות בתיהן (נשותיהם עד) שלשים יום, הא ברשות בתיהן - אפילו כמה.
קרוב העדה - כמה = הרבה

מהירושלמי למדים שתלמיד חכם יכול לצאת ללמוד תורה ברשות אשתו לזמן שנראה בלתי מוגבל.

ההבדלים בין התלמוד הבבלי לירושלמי

זמן עריכה

בבלי - סוף המאה החמישית.
ירושלמי - סוף המאה הרביעית.

היקף

בבלי - 39 מסכתות.
ירושלמי - 27 מסכתות.

סדר זרעים - בירושלמי לכל המסכתות, בבלי רק למסכת ברכות.
סדר מועד - בירושלמי לכל המסכתות, בבלי חסרה מסכת שקלים.
סדר נשים - בירושלמי ובבלי לכל המסכתות.
סדר נזיקין - בבלי - פרט לאבות ועדויות.
סדר קודשים - בירושלמי חסר, בבלי פרט למסכתות מידות וקנינים.
סדר טהרות - בירושלמי ובבלי רק למסכת נידה.

למרות שבבלי מספר המסכתות קטן מהירושלמי, הקיפו גדול יותר, כי המשא והמתן הבבלי מפורט ורחב יותר.
לאחר עריכתו, עבר התלמוד תיקונים והתאמות ע"י הסבוראים (חכמים שחיו בדור שלאחר האמוראים).
(ירושלמי מודפס כ-1600 דפים, בבלי מודפס כ-2700 דפים).

שפה

הארמית של שני התלמודים היא ארמית בניב מקומי, ולכן שונה.
בבלי - ארמית בבילית - ניב מזרחי (מאות מילים בפרסית).
ירושלמי - ארמית גלילית - ניב מערבי (וכ-3000 מילים ביוונית)

סמכות

סמכותו של הירושלמי פחותה כי נותר כחומר גלם בלתי מעובד.
בשל הנסיבות המדיניות שגרמו להידלדלות של היישוב היהודי בארץ-ישראל ושקיעתו האיטית כמרכז רוחני, נבלמה תפוצתו של התלמוד הירושלמי ופחת מאד מספר לומדיו. עד שנעשה משני בחשיבותו לעומת התלמוד הבבלי.

הבנה

הירושלמי נזנח כאלף שנה ולכן נראה כיותר קשה משום שיש חלל גדול בפרשנות עליו שהגיעה אלינו. פירושים שנכתבו בימה"ב אינם בידנו. אין גם רש"י ותוספות.

כתבי יד

בבלי - כת"י מינכן - כתב היד השלם היחיד של הבבלי.
ירושלמי - כתב יד לידן - כתב היד השלם היחיד של התלמוד הירושלמי.

תלמוד בבלי, מסכת כתבות, דף ס"א עמוד ב' - ס"ב עמוד א'

"התלמידים יוצאין לתלמוד וכו'".

ברשות כמה?

בהסכמת אשתו

כמה דבעי.

כמה זמן שהוא רוצה/צריך.

אורחא דמילתא כמה?

דרך ארץ כמה? מה ההתנהגות הראויה בעניין זה - לכמה זמן נכון הדבר שיעזוב התלמיד את אשתו? רש"י - דרך ארץ, שלא ישא עליו חטא, ואפילו הוא יכול לפתותה שתתן לו רשות

חודש כאן (בבית המדרש) וחודש בבית,

שנאמר: "לכלל דבר המחלקות הבאה והיצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה".

דברי הימים א פרק כז פסוק א - ובני ישראל למספדם ראשי האבות ושרי האלפים והמאות ושטריהם המשקלנים את המלך לכל דבר המחלקות הבאה והיצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה, וכתב "דבר המחלקות הבאה והיצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה" משמע שהיו שתי מחלקות נצבים ומשרתים עם השאר, זו ששה חדשים בדילוג וזו ששה חדשים בדילוג. זו באה וזו יוצאה מדי חדש בחדש, הרי חדש בבית המלך וחדש בביתו. ואף כאן - חדש בבית רבו וחדש בביתו.

ורבי יוחנן אמר:

חודש כאן ושנים בביתו,

שנאמר: "חדש יהיו בלבנן שנים חדשים בביתו".

מלכים א פרק ה פסוק כח - וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹהָ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים בְּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יְהִי בְלִבָּנוֹן שְׁנֵים עָדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדָנִיָּרָם עַל־הַמָּס:

רש"י - ושנים חדשים בביתו - האיש בביתו. שהרי שלושים אלף איש היה המס, "וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש" כשמחליפים אלו, הולכין עשרת אלפים אחרים, ובחדש השלישי עשרת אלפים שלישים. נמצא שעמדו הראשונים בביתם שני חדשים. וכן כולם בחלופיהם כך.

רב ורבי יוחנן נחלקים מהו הדין במקרה שהאישה נותנת רשות לבעלה לנסוע לעיר אחרת ללמוד תורה: כמה זמן ראוי שיהיה בביתו בין תקופת לימוד אחת לשנייה.

רבי יוחנן "מחמיר" [מבחינת ראייתו של הבעל שרוצה ללמוד תורה] - שיהיה חודשיים בביתו, ורב "מקל" - שיהיה "רק" חודש אחד בביתו.

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ב עמוד ב' - ס"ג עמוד א'

רבי עקיבא רעיא דבן כלבא שבוע הוה.

רבי עקיבא רועה של בן כלבא שבוע שחי בדור חורבן בית שני
כלבא שבוע - שם אחד מעשירי ירושלים, שכל הנכנס לביתו רעב ככלב היה יוצא שבע

חזיתיה בריתה דהוה צנוע ומעלי,

ראתה אותו שהיה צנוע ומעולה

אמרה ליה: אי מקדשנא לך אזלת לבי רב?

אם אתקדש לך (מתארסת, נשארת בבית האב עד שיינשאו לאחר שישוב מבית המדרש), תלך לבית הרב (ללמוד תורה)?

אמר לה: אין.

כן

איקדשא ליה בצניעא, ושדרתיה.

התקדשה לו בצניעה ושלחה אותו (ללמוד בבית המדרש)

בתו של כלבא שבוע "המעסיק" מבחינה במידותיו האנושיות של רבי עקיבא, הפועל/הרועה השכיר והבור, שהוא "צנוע ומעלי", ומתאהבת בו, ומתנה את הקידושין עמו בתנאי שילך ללמוד תורה בבית המדרש.

הבת רצתה ב"צנוע ומעולה" אלא שעליו עוד ללכת ללמוד תורה. יש לשים לב שהמידות האנושיות (שאינן ידיעת התורה) הן הקובעות את יחסה הרגשי (אהבתה) אליו, והן כשלעצמן אינן טעונות שום תיקון. הבורות ניתנת לביטול כי אפשר ללכת לבית המדרש, אך הצניעות - על אף הבורות - היא היסוד לכל. יונה פרנקל - מדרש ואגדה - כרך ב' עמוד 367 - האוניברסיטה הפתוחה

שמע אבוא אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה.

שמע אביה, הוציא אותה מביתו והדירה הנאה מנכסיו = נדר נדר שלא תוכל הבת ליהנות מנכסיו

אזיל יתיב תרי סרי שנין בבי רב,

(הליכה ראשונה) - הלך ישב שנים עשרה שנים בבית המדרש

כי אתא - אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי.

(חזרה ראשונה) - כשבא הביא עמו שנים עשר אלף תלמידים

הבעל חוזר לביתו משום שהוא סבור שאינו יכול לשהות עוד בבית המדרש בלי "רשות" אשתו.
יונה פרנקל – מדרש ואגדה – כרך ב' עמוד 367 – האוניברסיטה הפתוחה

שמעיה לה הוא סבא דקאמר לה: עד כמה קא מדברת אלמנות חיים.

שמע זקן אחד שאומר לה (לאשתו): עד כמה את נוהגת (קא מדברת - את מתנהגת) כאלמנות חיים? את מתנהגת, מתהלכת אלמנות חיות אלמנות חיות = תואר לאישה שבעלה קיים אך לעולם לא יבוא. (ע"פ שמ"ב כ' 3 - ויבא דוד אל-ביתו, וירושלם, ויקח המלך את עשר-נשים פלגשים אשר הניח לשמר הבית ויתנם בית-משמרת ויכלכלם, ואליהם לא-בא; ויתהיינה צרות עד-יום מתן, אלמנות חיות).

אמרה ליה: אי לדידי ציית - יתיב סרי שני אחריני.

אמרה לו: אם הוא מציית/מקשיב לי, יישב שתיים עשרה שנים אחרות

אמר: ברשות קא עבידנא.

אמר: ברשות אני עושה

הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב.

(הליכה שנייה) - חזר והלך וישב שתיים עשרה שנים אחרות בבית המדרש

כי אתא, אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי.

(חזרה שנייה) - כשבא הביא עמו עשרים וארבעה אלף תלמידים

שמעה דביתהו, הות קא נפקא לאפיה.

שמעה אשתו, יצאה לקראתו

אמרו לה שיבבתא: שאילי מאני לבוש ואיכסאי!

שיבבתא – השכינות אמרו לה השכנות: שאלי בגדים, לבשי והתכסי

אמרה להו: "יודע צדיק נפש בְּהִמָּתוּ".

אמרה להן: האישה מצטטת פסוק ממשלי (י"ב 10)

כי מטיא לגביה - נפלה על אפה,

כשהגיעה אליו, נפלה על פניה

קא מנשקא ליה לכרעיה.

ונישקה את רגליו

הוו קא מדחפי לה שמעיה.

היו משמשיו (או: תלמידיו) דוחפים אותה

אמר להו: שבקוה, שלי ושלכם - שלה הוא.

דברי רבי עקיבא - אמר להם: עזבוה, התורה שלי ושלכם שלה הוא תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם - על ידה הוא

שמע אבוא דאתא גברא רבה למתא,

שמע אביה שבא אדם גדול/חשוב לעיר (לא ידע שחתנו, רועו לשעבר)

אמר: איזיל לגביה, אפשר דמפר נדראי.

אמר: אלך אליו, אולי הוא יפר את נדרי

אתא לגביה.

בא אליו

אמר לו: אדעתא דגברא רבה מי נדרת?

אמר לו (רבי עקיבא): האם נדרת על דעת שהוא (יהיה) אדם גדול/חשוב

אמר לו: אפילו פרק אחד, ואפילו הלכה אחת.

אמר לו: אפילו (לו למד) פרק אחד ואפילו הלכה אחת

אמר ליה: אנא הוא.

אמר לו: אני הוא

נפל על אפיה, ונשקיה על כרעיה,

נפל על פניו ונשק לרגליו

ויהיב ליה פלגא ממוניה.

ונתן לו מחצית ממונו

בין שני הגיבורים - רבי עקיבא והאישה - יש חוסר איזון בתחילת הסיפור ובסופו. בתחילה, היא היורשת העשירה של בית כלבא שבוע, והוא - רועה. בסוף, הוא "אדם גדול" מאד בתורה, אחריו הולכים אלפי תלמידים, והיא - לא רק אישה ענייה ללא בגדים אלא גם לכאורה אין לה חלק בגדולתו של בעלה, שהרי היא בוודאי אינה יודעת הרבה תורה. חוסר האיזון נע מן עדיפות האישה בתחילה לעדיפות האיש בסוף, והנה היא, האישה עצמה, היא הגורמת, המניעה והמגבירה תנועה זאת, שהרי היא הרוצה שהוא ילמד תורה. יונה פרנקל - מדרש ואגדה - כרך ב' עמוד 367 - האוניברסיטה הפתוחה

סיפור רבי עקיבא ואשתו מצוי גם בתלמוד, במסכת נדרים.

תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף נ' עמוד א'

רבי עקיבא איתקדשת ליה ברתיה (דבר) דכלבא שבוע,

שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה.

אזלא ואיתנסיבה ליה.

בסיתוא הוה גנו בי תיבנא, הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה.

בסיתו היו ישנים במחסן התבן, היה מלקט לו את תבן משערה

ואיתנסיבת ליה בסיתוא - בימות החורף

הוה גנו בי תיבנא - היו ישנים בין התבן שלא היו להם כרים וכסתות

קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה - היה מלקט התבן משערו

אמר לה: אי הואי לי, רמינא ליך ירושלים דדהבא.

אילו היה לי כסף, הייתי נותן לך ירושלים של זהב = תכשיט שעונים על הראש ככתר, שצורתו כחומות ירושלים

אי הוי לי רמינא לך ירושלים דדהבא - אם יהיה לי סיפוק שאתעשר אנשה לך ירושלים של זהב בתי נפש שמצוירת בכל ענייני ירושלים והיינו דאמרין במסכת שבת

(דף נט.) עיר ירושלים של זהב כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו

אתא אליהו אידמי להון כאנשא, וקא קרי אבבא.

בא אליהו הנביא, נדמה להם כאדם, והיה קורא על השער/הדלת

אמר להו: הבו לי פורתא דתיבנא, דילדת אתתי ולית לי מידעם לאגונה.

תנו לי קצת תבן שילדה אשתי ואין לי דבר להשכיבה עליו

אתא אליהו קרא אבבא וכו' - עבד הכי משום קורת רוח להן דלדידיה לא היה לו אפילו תבן כמו להם

אמר לה רבי עקיבא לאנתתיה:

חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה.

אמר לה רבי עקיבא לאשתו: ראי איש שאפילו תבן אין לו

אמרה ליה: זיל הוי בי רב.

לך היה למד בבית המדרש

אזל תרתי סרי שנין קמי דרבי אליעזר ורבי יהושע.

למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לביתיה,

בתום שנים עשרה שנים עמד ובא לביתו

שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו:

שמע מאחורי ביתו שאומר לה רשע אחד לאשתו

שפיר עביד לך אבוך, חדא, דלא דמי לך!

יפה, עשה אביך שנישל אותך מנכסיו שבעלך ממעמד נמוך, שאינו ראוי לך שפיר עביד לך אבוך - דאדריך מנכסיה

ועוד, [שבקך] ארמלות חיות!

הניח אותך כאלמנה בחייו כל השנים הללו

חדא דלא דמי לך - שהוא גרוע ממך ועוד שמניחך באלמנות חיות שהרי הניחך כמה שנים

אמרה ליה: אי צאית לדילי, ליהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא.

אם ציית לשלי = לי, יהיה = יהיה שם - ילמד 12 שנים אחרות = נוספות

אמר: הואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי.

אמר רבי עקיבא: הואיל ונתנה לי רשות אחזור לאחור = לבית המדרש

הדר אזל.

חזר והלך

הוה תרתי סרי שני אחרנייתא.

והיה בבית המדרש עוד שנים עשרה שנים

אתא בעשרין וארבעה אלפין זוגי תלמידי,

בא ועשרים וארבעה אלפי זוגות תלמידים עימו

נפיק כולי עלמא לאפיה.

יצאו הכל לקבל את פניו

ואף היא קמת למיפק לאפיה,

עמדה לצאת לפניו

אמר לה הוא רשיעא:

ואת להיכא?

ואת לאן את הולכת

אמרה ליה:

"יודע צדיק, נפש בהמתו".

יודע צדיק נפש בהמתו - אית דאמרי: דאיהי הות ידעה דר' עקיבא הוה ואמרה ליה דלא מיתגביא בעיניה ואית דאמרי: דלא הות ידעה אלא הכי קא אמרה דצדיק לא מבזה לאינשי

אתת לאיתחזויי ליה, קא מדחן לה רבנן.

באה להיראות לפניו, היו דוחים = דוחפים אותה החכמים

אמר להון: הניחו לה, שלי ושלכם שלה הוא.

שלי ושלכם שלה היא - על ידה הוא כל מה שלמדתי

שמע (בר) כלבא שבוע, אתא ואיתשיל על נידריה.

שמע כלבא שבוע שזה רבי עקיבא חתנו, בא - לפני החכמים - ושאל על נדרו = ביקש להתיר את נדרו

ואשתריי ואשתרי.

והותר והותר הנדר.

מבחינת התוכן נבדלים שני הספורים בנקודות אלה:

א. בכתובות יש הנמקה לאהבה שרחשה בתו של בן כלבא שבוע לרבי עקיבא "חזיתיה ברתיה דהוה

צנוע ומעלי" ובספור שבנדרים אין;

ב. בכתובות יש תיאור רחב של השיחה בין ר"ע ובת בנו של כלבא שבוע לפני הקידושין. התיאור מגלה - את יוזמתה של האישה בעניין הלימודים. בסיפור שבנדרים אין כל דו-שיח ביניהם.

ג. כתובות עקיבא יוצא ללימודים מיד לאחר הקידושין, ולאחר מכן הדיר האב את בתו מנכסיה.

בנדרים האב הדיר את בתו מנכסיה לאחר שהתקדשה, ובכל זאת הלכה ונישאה.

ד. בנדרים יש תיאור רחב של חייהם היפים של רבי עקיבא ואשתו לאחר נישואיהם, ושל התקרית, שגרמה

בעקיפין ליציאתו ללימודים. לפי הספור שם אפשר בהחלט לפרש שהוא היה זה שרצה לצאת ללמוד, ושהיא

חששה מהתמודדות עם העוני, על כן הוא מוכיח מעודד אותה ואומר "חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית

ליה".

ה. בכתובות נאמר כי - ישב בבית המדרש, ואילו בנדרים מפורט כי ישב בבית מדרשם של רבי אליעזר ורבי יהושע.

ו. בכתובות מדובר על זקן שאמר לאישה "עד כמה מדברת אלמנות חיים" בנדרים מסופר על רשע שהוכיח

את האישה בשתי תוכחות: 1. "לא דמי לך" 2. שבקך אלמנות חיות

ז. בנדרים לא מדווח על שנים עשר אלף תלמידים שליוו את רבי עקיבא בחזרתו הראשונה. ח. סיפור חזרתו השנייה בכתובות ממוקד סביב האישה - היא יוצאת לקראתו ובנדרים

הייתה האישה חלק

מ"כולי עלמא" ש"נפיק לאפיה".

ט. בכתובות השכנות הן שמדברות את האישה ומציעות לה עזרה, ונראה שבכוונה טובה, ואילו בנדרים הרשע, אותו רשע שהציק לה בתחילת הסיפור, מציק לה גם עתה.

י. תיאור פגישת האישה ורבי עקיבא בכתובות מפורט יותר מאשר בנדרים. "נפלה על אפה קא מנשקא ליה

לכרעיה"

יא. תיאור פגישת בן כלבא שבוע ורבי עקיבא בכתובות מפורט וכולל תוכן שאינו קיים בנדרים - על סמך מה

הותר הנדר.

יב. הדיווח על בתו של רבי עקיבא והלקח "רחילא בתר רחילא אזלא ..." אינם מצויים בנדרים. ברתיה דר"ע עבדא ליה לבן עזאי הכי. שהיה איש פשוט והיא גרמה לו שילמד תורה.

והיינו דאמרי אינשי: פתגם מקובל: רחילא בתר רחילא אזלא, כבשה אחר כבשה הולכת.
 בן עזאי (תלמידו של ר"ע) לא היה נשוי, "מה אעשה שנפשי חשקה בתורה"...
 כעובדי אמה כך עובדי ברתא. רחילחא = כבשה בעיבוד של הספור כנראה קראו לה רחל.
 סיפור זה קרוב לסיפור במסכת כתובות, אך שונה ממנו מאד בכמה עניינים מרכזיים:
 דמותו המוסרית של רבי עקיבא קודם שהלך ללמוד תורה, כשהיה בור מתורה, אינה
 מתוארת.
 רבי עקיבא הולך ללמוד תורה לאחר נישואיו.
 במקום דמויות-המשנה "זקן, ושכנות יש "רשע" לועג.
 בסוף הסיפור האב מתיר את נדרו ללא קושי.
 יונה פרנקל – מדרש ואגדה – כרך ב' עמוד 378 – האוניברסיטה הפתוחה

סיפור זה ... הוא בעל אופי אידיאולוגי מובהק. הוא פונה אל נשותיהם של תלמידי חכמים ומציג בפניהן מודל של אישה נעלה, בכך שהיא מוותרת לבן זוגה על חובותיו כלפיה בתחום חיי האישיות והשהות ההדדית בבית, ומאפשרת לו לעזוב את הבית לתקופה ארוכה כדי להדגיש את עצמו ללימוד תורה.
 עדיאל שרמר – זכר ונקבה בראם – עמוד 68 – מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל

רבי עקיבא – דליה רביקוביץ

רבי עקיבא איש צנוע
 היה רועה בין הרועים
 את עדרי כלבא שבוע.
 עד שנתו הארבעים

ראתה אותו רחל
 בתו של כלבא שבוע
 ראתה אותו רחל
 שהוא מעולה וצנוע

אמרה לו רחל בחשאי: קח אותי לאשה
 בתנאי שתקדיש זמנך ללימוד התורה הקדושה.

והיו גרים במתבן
 בגורן אחד לא ידוע
 זוג אחד פשוט ללא שם
 שהיה מעולה וצנוע.
 ובבוקר היה מלקט התבן מתוך שיערה
 אמרה לו רחל: תהיה אהובי, גדול בתורה.

קם הרב ונסע לבירה
 לגמוע תורה כמבוע
 ושם בגורן נשארה
 ביתו של כלבא שבוע
 ומקץ עשרים שנה, כאשר הלבין שיערה
 שב בעלה לביתו והוא גדול בתורה

חזר הרב לביתו
 וכל נפשו געגוע

חזר הרב אל אשתו
ביתו של כלבא שבוע
הדפוח משם תלמידיו, אמרו לה: סורי אישה
אמר הרב: הניחוה, כי היא תורתי הקדושה.
דליה רביקוביץ (1936-2005) – משוררת, כלת פרס ישראל.

<https://www.youtube.com/watch?v=HRHoL3Dqrlo>

רבי עקיבא רבקה זוהר
לחן: מוני אמריליו

התוספות (כתובות, סב.) - מעלים את השאלה בנוגע לרבי עקיבא וחבריו שהלכו ללמוד תורה לזמן בלתי מוקצב, בעוד שהמחלוקת בסוגייתנו בשאלה "אורחא דמילתא כמה" סותרת את מעשיהם.

אלא אורחא דמילתא כמה – פירש בקונטרס שלא ישא עליו חטא ואפילו הוא יכול לפתותה (שתתן לו רשות). ואם תאמר: והיאך יצא רבי עקיבא וכל הנהו דלקמן?

התשובה הראשונה

ויש לומר: דהתם בלא פתוי היו שמחות שהיו בעליהן הולכין ללמוד תורה, ולהיות תלמידי חכמים. ואדרבה, אדעתא דהכי נשאו שילכו ללמוד תורה.

נשותיהם של חכמים אלו לא נצטרכו להתפתות לכך אלא היו שמחות בכך שבעליהן ילכו ללמוד תורה לזמן ממושך, ואדרבה, נשותיהם התחתנו עמם על דעת שיעשו כן.

לאחר מכן מובאים דבריו של רב יצחק הסובר, שהמחלוקת מדברת על פועלים ולא על תלמידי חכמים.

ונראה לרבינו יצחק דאפועלים קאי, ולא אתלמידי. דהא אפילו שלא ברשות יוצאין לעולם שלוש יום ויחזור לביתו יום אחד, והכא קרא קאמר חדש בביתו או שני חודשים למאן דאמר דאף על פי שהוא ברשות אלא אפועלים קאי. וקרא נמי דמייתי בפועלים איירי. ואם תאמר: והיכי קאמר בסמוך שאני התם דאית להו רווחא, פועלים דמתניתין נמי אית להו רווחא! ויש לומר: רווחא דהתם דמלאכת המלך, נפיש.

עדיאל שרמר – זכר ונקבה בראם – מרכז זלמן שז"ר לתולדות ישראל, תשס"ד

(עמ' 68): סיפור זה ... הוא בעל אופי אידיאולוגי מובהק. הוא פונה אל נשותיהם של תלמידי חכמים ומציג בפניהן מודל של אישה נעלה, בכך שהיא מוותרת לבן זוגה על חובותיו כלפיה בתחום חיי האישות והשהות ההדדית בבית, ומאפשרת לו לעזוב את הבית לתקופה ארוכה כדי להדגיש את עצמו ללימוד תורה. הפרידה הארוכה הנזכרת בסיפור על רבי עקיבה מניחה (גם אם אין הסיפור נותן לכך ביטוי מפורש) השעיה כמעט מוחלטת (ושמא אף ויתור גמור) של מצוות 'פרו ורבו'. אנו, כקוראים, רשאים לתמוה: במה משנה הסכמתה של האישה לפרידתו של בן זוגה את חובתו לעסוק בפרייה ורבייה?! אבל דומה שהיא הנותנת: מי שעיצב את הסיפור והטעין אותו במסר הברור שבו, בוודאי לא העריך את מצוות פריה ורבייה באופן כה נעלה (לפחות לא בהשוואה ללימוד תורה), שמי שנמנע מלקיימה הרי הוא 'שופך דמים ומבטל את הדמות'.

<https://www.youtube.com/watch?v=3l0d7lyUqs0&feature=youtu.be>
רבי עקיבא – אברהם פריד

שלי ושלכם - שלה? - על סיפורי רבי עקיבא ורחל"
אפרת שפירא רוזנברג - ו' טבת, תשע"ה, 28-12-2014
<https://www.youtube.com/watch?v=3l9rpbTU8iE&feature=youtu.be>
<http://www.hashefa.co.il/document/68678.7505.32.aspx>

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ג עמוד א'

ברתיה דרבי עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי.
שהיה איש פשוט והיא גרמה לו שילמד תורה

והיינו דאמרי אינשי:
פתגם עממי השגור בפי בני האדם

רחילא (רחל, נקבה מן הצאן) **בתר רחילא אזלא** (כבשה אחר כבשה הולכת).
כעובדי אמה כך עובדי ברתא.

תוספות - ברתיה דרבי עקיבא עבדא ליה לבן עזאי הכי – ואם תאמר: והא בפרק קמא דסוטה (דף ד:) פריך: והא איכא בן עזאי דלא נסיב? ולהווא לישנא דמשני נסיב ופירש - אתי שפיר. ויש לומר: דאף על גב דקאמר הכא דעבדא הכי לבן עזאי – מכל מקום לא נשאה, אלא באירוסין.

תוספות דנו בשאלה האם באמת נשאה בן עזאי, שהרי ידוע שלא היה נשוי ולא קיים מצוות פריה ורבייה. ואמרו שמא אירסה ולא נשאה, או שנישאה ואחר כך פרש ממנה.

<http://upload.kipa.co.il/media-upload/matan/matan7978-8262009.PDF>
שלוש נשותיו של רבי עקיבא – אביגדור שגן
עיתון הארץ – ר' עקיבא ונשותיו - בן ציון פישלר – 21.08.2011

כ"ד סיוון תשע"ח, 7 ביוני 2018

הגאון שגלה בחשאי למקום תורה בעזרת מסירות נפשה של רעייתו

ותורדם בחבל בעד החלון (יהושע פרק ב פסוק טו)

הגאון רבי משה נחמיה כהנוב זצ"ל אב"ד חסלויץ' וראש ישיבת 'עץ חיים', בהיותו בן חמש עשרה התחתן עם בתו של ר' אליהו מעשירי העיר פטרוביץ. בתנאים נכתב שהוא יהיה סמוך על שולחן חמיו כמה שנים, אבל בתנאי הלימוד בעיר כה קטנה ובלי חברותא, לא מצא את סיפוקו.

רבי משה נחמיה שכנע את רעייתו הצעירה שתרשה לו לגלות למקום תורה. והיא, למרות התנגדות הוריה והקשיים שציפו לה כשתיוותר לבדה, נענתה לו. בסתר הכינה לו צידה לדרך וארזה את בגדיו, ובלילה אחד עזרה לו לרדת דרך החלון, כדי שלא ירעיש בפתיחת הדלת וסגירתה.

כך הגיע לווילנה, שם ישב ולמד בהתמדה עצומה שנים אחדות. כל השנים עמדה אשתו לצדו כדי שיוכל לשקוד ולהתמיד בתורה, ועסקה במסחר ביושר. ולכן הזכירה בצוואתו, המכונה 'שפתי ישנים', ופירט איך ידאגו לה אחרי פטירתו.

(נר לשולחן שבת מתוך 'שאלו שלום ירושלים')

א. יציאה שלא ברשות

משנה, מסכת כתובות, פרק ה' משנה ו'

[...]

התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות

מדובר בתלמידי בית מדרש נשואים שרוצים ללמוד בבית מדרש רחוק ממקום מגוריהם. והאישה מתנגדת לכך.

שלושים יום;

רשאים לשהות שם עד 30 יום בלבד

הפועלים שבת אחת

יוצאים לעבודה שלא ברשות נשותיהם שבוע אחד

[...]

דברי רבי אליעזר.

רבי אליעזר (80 לספירה), מתיר לבעל לעבור על רצון אשתו ולעזוב את הבית: שלושים יום לתלמידים כדי ללמוד תורה, ושבוע ימים לפועל.

מתוך בחינת הבגרות - תשע"א (2011)

1) הקטע הראשון שלפניך הוא משנה.

א. ציין את שמות ששת סדרי המשנה.

ב. מי ערך את המשנה? ומתי היא נחתמה?

ג. באיזה סדר נמצאת מסכת כתובות?

2) א. זמ"נ נק"ט = זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קודשים וטהרות.

ב. רבי יהודה הנשיא בשנת 220 לספירה.

ג. מסכת כתובות נמצאת בסדר נשים.

2) "התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות, שלשים יום.

הפועלים, שבת אחת"

הסבר את דברי המשנה.

(ת) תלמידי החכמים רשאים ללכת ללמוד תורה ולהשאיר את נשותיהם לבדן, מבלי לקבל את הסכמתן, לא יותר משלושים יום.
הפועלים, שמלאכתם בעיר אחרת, יוצאים שלא ברשות נשיהם, לשבוע אחד בלבד.

והנה בהמשך הסוגיה נכונה לנו הפתעה.

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ב עמוד ב' - ס"ג עמוד א'

דעתו של האמורא רב, בשאלה לכמה זמן רשאים תלמידים לעזוב את הבית כדי ללמוד תורה, (בלי הסכמת האישה), נמסרת על ידי שניים מתלמידיו, וכל אחד מהם מוסר בשמו תשובה אחרת!

אמר רב ברונא אמר רב: הלכה כרבי אליעזר.

"התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות - שלושים יום"
רב ברונא – אמורא בבלי - 250 לספירה. תלמידו המובהק של רב.

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: זו דברי רבי אליעזר (דעת יחיד),

רב אדא בר אהבה – אמורא בבלי - 250 לספירה. תלמידו המובהק של רב.

אבל חכמים אומרים: התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שנים ושלוש שנים שלא ברשות
[נשותיהם].

אמר רבא [350 לספירה]: סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיהו.

ועשו מעשה בעצמם, לפי רצונם.
סמכו רבנן - תלמידים שבדורנו סומכים על דבריו, ויוצאין שלא ברשות. ועבדי עובדא - כוותיה.
בנפשיהו - והוא בא להם ליטול מהם נפשות, שנענשים ומתים.

לדעת פרפ' שולמית ולר בספרה "נשים ונשיות בסיפורי התלמוד" ניתן לפרש את דברי רבא בשתי אפשרויות:

(1) רבא מחייב את המסורת של רב אדא בר אהבה ומלמד כי חכמים אישרו אותה במעשיהם.

לפנינו מסורת בבלית מאוחרת יחסית ההופכת את רבי אליעזר על פיה, ובניגוד לקביעתו, היא מתירה

היעדרות של כמה שנים.

(בתלמוד הירושלמי לעומת זאת נקבע שלבעל אסור לעזוב את ביתו בלי רשות אשתו ליותר משלושים יום).

(2) רבא שולל את המסורת של רב אדא בר אהבה ומדווח על כך שחכמים שפעלו על פיה, התחייבו בנפשם. לפי

פירוש זה, משמעות הביטוי "ועבדי עובדא בנפשיהו" - היא כמו שהבין ופירש רש"י ד"ה 'בנפשיהו':

והוא בא להם ליטול הם נפשות, שנענשים ומתים.

(בתלמוד הירושלמי לעומת זאת נקבע שלבעל אסור לעזוב את ביתו בלי רשות אשתו ליותר משלושים יום).

לסיכום: בניגוד גמור לאמור במשנה (שהיתה מקובלת על חכמי ארץ-ישראל) - שומעים אנו מהבבלי כי שם התפתחה מגמה שנהפכה במשך הזמן ל"נוהג", ולפיו גברים נהגו להזניח את חובתם ולצאת לפתח קריירה תורנית במרכזי הלימוד הגדולים.

מתוך בחינת הבגרות - תשע"א (2011)

- (3) עיין בקטע השני, הלקוח מהתלמוד הבבלי.
- "אמר רב ברונא אמר רב... ועבדי עובדא בנפשיה".
- א. ציין מי חולק על רבי אליעזר, וכתוב מי מבין בני הפלוגתא מתחשב בשיקולים של חיי משפחה. נמק את תשובתך.
- ב. הסבר כיצד אפשר לפרש את דברי רבא: "ועבדי עובדא בנפשיה". היעזר בפירוש רש"י.
- (ת) א. תנא קמא (=חכמים) חולקים על דברי רבי אליעזר. רבי אליעזר מתחשב בשיקולים הקשורים לחיי משפחה - הוא מבין שהיעדרות ממושכת של בעל מהבית ללא רשות אשתו מכבידה על האישה ומקשה על קיום חיי זוגיות ומשפחה תקינים.
- ב. לפי רש"י, רבא שולל את המסורת של רב אדא בר אהבה ואומר שחכמים שפעלו על פיה התחייבו בנפשם.

הסיפור הבא שם לו למטרה ברורה לצאת נגד נוהג רווח זה.

סיפור ראשון

כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא.

רב רחומי היה מצוי, במשך כל ימות השנה, לפני רבא בעיר מחוזא (הרחוק מביתו).
רב רחומי – אמורא בבלי מהדור הרביעי. תלמידו המובהק של רבא.

רבא, שאמר כי חכמים קבלו את דבריו של רב אדא בר אהבה, שתלמידים יכולים לעזוב את ביתם שנים ושלוש שנים בלי רשות האישה.

האישה אינה נזכרת לפני ההליכה לבית המדרש, ואיננו יודעים אם הסכימה לכך אם לאו.

הוה רגיל דהוה אתי לביתה כל מעלי יומא דכיפורי.

והיה רגיל לבוא לביתו, אל אשתו, פעם אחת בשנה, בכל ערב יום הכיפורים.

עד כאן מתואר המצב ה"רגיל".

ביקורו אצל אשתו מתקיים רק פעם אחת בשנה. והיום שהוא בוחר (מכל ימות השנה!) להיות בקרבתה הוא יום הכיפורים; והרי זהו היום היחיד בשנה שלפי חוקי התורה מנוע רחומי מלקיים אתה יחסי מין!

"מחבר סיפורנו מציג לפנינו טיפוס של חכם הנמשך בעצם לא אחרי לימוד התורה אלא אחרי התיאולוגיה הנוצרית הסבורה שאדם יכול להתקרב לאל רק על ידי פרישה מן האשה".

<https://www.haaretz.co.il/literature/study/premium-1.2078937>

המחלוקת בין הנצרות ליהדות על המיניות

יומא חד משכתיא שמעתא,

ערב יום-כיפור מסוים, שבו היה אמור להגיע לביתו כבכל שנה, משכו הלימוד, ולכן לא שם לב שהיום עבר ולא חזר לביתו

הוה מסכיא דביתהו:

במשך היום, אשתו שציפתה לו, היתה ממלמלת לעצמה

השתא אתי, השתא אתי.

'עכשיו הוא בא! עכשיו הוא בא!'

לא אתא.

לא בא, החל לילו של יום-הכיפורים והוא לא הגיע, ולכן

הלימוד המושך ניצח את האישה המצפה

חלש דעתה,

נעצבה אשתו מאוד

אחית דמעתא מעינה.

הורידה דמעה מעינה

ובדיוק באותה שעה היה רב רחומי

הוה יתיב באיגרא

היה יושב על הגג של בית-המדרש במחוזא

- אפחית איגרא מתותיה,

נפתח/נשבר הגג מתחתיו ונפל

ונח נפשיה.

ומת.

שים לב: כשרב רחומי בא לביתו פעם בשנה, הוא לא נענש על כך. כאשר שכח לבוא, נענש ומת. המוות הוא עונש ישיר על הצער שגרם הבעל לאישתו.

בניגוד לרחומי, מספרנו רואה את הכיוון האמיתי לא בטיפוס ה"רוחני" ל"מעלה" אלא בירידה "למטה"; וזהו הכיוון של דמעת האשה - הנופלת לה מלמעלה למטה ובדיוק כך - מידה כנגד מידה - נופל רב רחומי בעקבות הדמעה מלמעלה למטה ומתרסק על "קרקע המציאות". התרסקות זו הרי היא כמובן התרסקות האידיאולוגיה הנוצרית שליוותה אותו כל ימיו. רחומי בוודאי קיווה שהקריירה הרוחנית שלו תכתירו בתואר "קדוש" ושאוּלִי יהיה בכוחו בעתיד אפילו לחולל נסים (כבסיפורי ההגיגורפיה הנוצרית). תחת זאת מספרנו מראה כיצד תפישת עולם זו הרחיקה אותו מהאל וגרמה למותו הרוחני.

<https://www.haaretz.co.il/literature/study/premium-1.2078937>

המחלוקת בין הנצרות ליהדות על המיניות

עיתון הארץ – אדמיאל קוסמן – 26.07.2013

ד. בוארין (בספרו "הבשר שברוח" עמ' 151) מציין ששם הגיבור בסיפור רחומי מסמל באופן אירוני את אופיו, שכן רחומי, רחמן אוהב, רחמן שאינו חס על אשתו. פירוש אחר – רב רחומי הוא אכן אוהב, מאהבה של התורה.

ראה גם:

<https://www.youtube.com/watch?v=ktDfdxLcUtk&feature=youtu.be>

נאום הבכורה של ח"כ ד"ר רות קלדרון

<http://www.news1.co.il/Archive/004-D-81163-00.html>

נאום הבכורה של חברת-כנסת מטעם יש עתיד [ב' באדר תשע"ג, 12.02.2013]

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה,

הספר הזה שבידי שינה את חיי, והוא במידה רבה סיבה שהגעתי ליום הזה וזכיתי לנאום בכנסת ישראל כחברת כנסת חדשה. [...]

במקום לספר על יופיו של הספר הזה, אני מבקשת לספר סיפור מן התלמוד, סיפור מיניאטורי אחד, המעשה ברב רחומי, כתובות סב ע"ב, ומתוכו לומר כמה דברים על הרגע הזה ועל המשימות שאציב לעצמי בכנסת (מי שרוצה, הבאתי את הטקסט והוא יכול להתחלק, אבל רק למי שרוצה).

אני אקרא פעם אחת בארמית בשביל המוזיקה ואחר כך בעברית, בשביל הקריאה:

כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא. ... ונח נפשיה

עכשיו בעברית: רב רחומי היה רב, הרבה איש, רב, רחומי. "רחומי" בארמית זה אהבה. רחומי מהמילה "רחם", מישוהו שידוע להכיל, לקבל לגמרי, כמו שרחם של אישה יודע להכיל את התינוק. זו בחירה מאוד יפה למילה "אהבה" בארמית, כי אנחנו יודעים שביוונית לקחו את המילה "רחם" ובנו ממנה את המילה "היסטריה". אז הבחירה הארמית, לקחת מ"רחם" את המילה "אהבה", היא בחירה פמיניסטית של חז"ל.

הוא היה שכיח, הוא היה מצוי לפני רבא, ראש הישיבה של מחוזא. הוא היה מצוי, כלומר למד, התקבל ללימודים בישיבה הגדולה, אחת מארבע הישיבות, ה"היי ויליג" של בבל: נהרדעא, מחוזא, פומפדיטא וסורא. הוא למד במחוזא, והוא למד בפני ראש הישיבה של מחוזא, שהיה כל כך מפורסם שקראו לו "רבא". א' בסוף מילה בארמית זה ה"א הידיעה, ה-רב.

היה רגיל - אני רומזת לכם שחז"ל לא אוהבים אנשים שעושים דברים מתוך הרגל. בדרך כלל, כשמישהו רגיל בתלמוד, תוך כמה שורות מישוהו ימות. היה רגיל שהיה בא לביתו - "ביתו" בארמית זה אשתו. זה גם אשתו וגם ביתו. כלומר, גבר שאין לו אישה הוא הומלס. אישה שאין לה גבר היא לא, אבל גבר בלי אישה - חסר בית. היה רגיל שהיה בא לביתו כל ערב יום הכיפורים, יש כאן מידה של אירוניה חז"לית. מה זאת אומרת "כל"? פעם בשנה. זה לא כל כך הרבה.

אתם בטח חושבים לעצמכם, איזה מין תאריך בן-אדם בוחר לבוא לאשתו, בערב יום הכיפורים, שהוא לא בדיוק יום של אינטימיות אלא יום של תפילה, בדרך כלל, אפילו לא בבית.

יום אחד, פעם אחת, שנה אחת, משכה אותו השמועה. הלימוד בבית המדרש הקסים אותו כל כך שהוא שכח, הוא לא יצא בזמן והוא לא יכול היה לעזוב את הלימודים ולא יצא הביתה. הייתה מצפה אשתו, "הוא מסכיא דביתהו", עכשיו הוא בא, עכשיו הוא בא. בארמית שומעים את הנשימה שלה: "השתא אתי, השתא אתי". הציפייה הזאת שכל SMS וכל טלפון וכל צעדים בחוץ וכל נקישה בדלת, את בטוחה שזה הוא. עכשיו הוא בא, עכשיו הוא בא, לא בא.

ברגע מסוים היא מבינה שהשנה הוא כבר לא יגיע. אולי יצא שופר של יום הכיפורים וכבר אף אחד לא יכנס מפני קדושת החג. "חלש דעתה". האישה הזאת, שחיכתה כל השנה, שמחכה כבר שנים רבות כל השנה ליום אחד, לא יכולה לעמוד בזה יותר ודעתה חולשת. היא מתאכזבת, היא עצובה, היא מאבדת את השליטה. "אחית דמעתא מעינה". היא מוציאה דמעה אחת מעינה, היא מורידה, זה לשון פעיל ולא לשון סביל. היא נותנת לדמעה אחת לזלוג על הלחי מהעין, אחרי שנים שהיא לא בכתה.

עכשיו אנחנו צריכים לדמיין לעצמנו מסך מפוצל: בצד אחד קלז-אפ על דמות של אישה, על פנים של אישה שדמעה אחת זולגת על לחייה, ובצד השני היה יושב על הגג, במחוזא, רב רחומי כולו לבוש לבן ומרגיש קדוש. אתם יודעים, אחרי יום של כמה שעות בלי אוכל אנחנו מרגישים נורא מורמים, והוא לומד תורה על הגג עם הכוכבים ומרגיש כל כך קרוב לשמים. היה יושב על הגג, כשנופלת הדמעה מהעין של האישה, נפחת הגג מתחתיו והוא נופל על הקרקע ונחה נפשו. בארמית – ומת. [...]

<https://www.youtube.com/watch?v=pHqQZ2tkEGU>

הבלדה על רב רחומי ואשתו - The Gimzu Blues Band - (גרסת מרתף)

<https://www.youtube.com/watch?v=SyQ3TiqWdo>

את שאהבה נפשי: רב רחומי ואשתו - הרצאה 2 מתוך 3

שאלה

במה נבדלות תגובותיהן של שתי הנשים: אשתו של רבי עקיבא ואשתו של רב רחומי?

תשובה

אשתו של רב רחומי אינה נזכרת לפני ההליכה לבית המדרש, ואיננו יודעים אם הסכימה לכך אם לאו. אנו שומעים על הרגל מסוים שהאישה הורגלה בו, לפגוש את בעלה פעם בשנה, בערב יום הכיפור, והוא הופר. וכשלא בא היא חשה צער עמוק, כאישה עזובה, נבגדת ומאוכזבת והיא בוכה. לעומת זאת, אשתו של רבי עקיבא היא זו שיזמה את הליכתו לבית המדרש. היא אינה חפצה שבעלה ישוב הביתה לאחר שנים-עשר שנה, אלא שימשיך בלימודיו עוד שנים עשר שנה.

המשך - תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ב עמוד ב'

סיפור שלישי

בסיפור השלישי הבעל מעדיף את החיים עם אישתו על פני היציאה ללמוד תורה, הוא מנסה לקצר את זמן הלימוד או לדחות את מועד יציאתו;

רבי איעסק ליה לבריה

רבי היה עסוק להשיא לבנו אישה

[...]

בי רבי יוסי בן זימרא.

בבית רבי יוסי בן זימרא. רבי יוסי בן זמרא – מאחרוני התנאים.

פסקו ליה תרתי סרי שנין

התנו ביניהם שהורי הכלה יפרנסוהו שנים עשרה שנה. פסקו ליה תרתי סרי שנין - קודם שיכנסו

למיזל בבי רב.

ללמוד תורה, וההנחה הייתה שקודם כל ילמד, ואח"כ יישאנה

אחלפוא קמיה,

העבירו הנערה לפני החתן, כדי שיראה אותה

וכשראה אותה

אמר להו: ניהוו שית שנין.

שיהיו אלה רק שש שנים, ביקש להפחית את שנות הלימוד

אחלפּוה קמיה,

שוב

אמר להו: איכניס, והדר איזיל.

אכנס אותה, אשא אותה ואחר כך אלך ללמוד

הוה קא מכסיף מאבוה.

היה מתבייש מאביו שיאמר לו, שמפני שראה את הנערה חשק בה, ולא היה יכול להמתין

אמר ליה: בני, דעת קונך יש בר.

אביו לפייסו, שרצונך תואם את רצון האלוהים, וראיה לדבר בפסוק
שאמר להרחיק זמן חופתו, וחזר וקרבה מרוב חיבת כלתו

מעיקרא כתיב "תבאמו ותטעמו"

בהר נחלתך מכן לשבתך פעלית - שמות ט"ז - קודם יגיעו לארץ, ואז ייבנה מקדש
שיבאו לארץ ואחר כך יבנו לו מקדש

ולבסוף כתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

במדבר שמות כ"ה 8

רבי מרגיע את בנו שהוא לא חריג, אלא הולך בדרכי התורה, שהרי בתחילה הייתה הכוונה שייבנה מקדש
לישראל רק לאחר כניסתם לארץ, אבל אחר כך כתוב שיעשו מקדש עוד בהיותם במדבר. נלמד מכך שעל ידי
הקירבה נעשית חיבה יתרה ומקדימים את מה שהיה צריך להיות מאוחר יותר = קודם בונים משפחה ואחר כך
את התורה

ואכן, כיבדו את בקשת הבן והוא הלך אחרי כן ללמוד תורה

אזיל יתיב תרי סרי שני בבי רב,

עד דאתא איקרא דביתו.

עד שבא לביתו, נעשתה אשתו עקרה, שילמה באמהותה על שקדנותו של אישה - כפי שאמרו שקורה לאישה שהייתה שנים בלא בעל איקרא - נעשית עקרה.
כן דרך העומדות עשר שנים בלא בעל

אמר רבי: היכי נעביד?

איך/מה נעשה?

אם

נגרשה

- יאמרו: ענייה זו לשווא שימרה.

מסכנה לשווא ציפתה

נינסיב איתתא אחריתי

יישא אישה אחרת? כדי שיזכה לבנים - אם כן

- יאמרו: זו אשתו, וזו זונתו.

יאמרו הבריות, האישה היולדת בנים היא אשתו ואילו האישה השנייה היא זונתו, רק לסיפוק מיני

על כן

בעי עלה רחמי ואיסתסיאת.

ביקש עליה בעלה רחמים משמים ונרפאה (חדלה להיות עקרה).

לסיכום:

- יש בסיפור הזה לגיטימציה לתשוקה.
- יש בו ביקורת מרומזת על עזיבת האישה. את הביקורת אפשר לראות בעצם העובדה שהאישה הפכה להיות עקרה במהלך שנות הפירוד.

סיפור רביעי

לימוד תורה הגורם כמעט לאסון.

המשך - תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ב עמוד ב'

רבי חנינה בן חכינאי

תנא מדור יבנה, מתלמידי רבי עקיבא

הוא קאזיל לבי רב

היה הולך לבית המדרש

בשלהי הלולא דרבי שמעון בן יוחאי.

סוף ימי חופתו בסוף משתה החתונה של רבי שמעון בן יוחאי

אמר ליה: איעכב לי עד דאתי בהדר.

ביקש רשב"י, המתן לי עד שיכלו ימי חופתי ואלך עמך לבי רב

לא איעכבא ליה.

לא המתין לו

רבי חנינא תאב מאד ללימוד תורה. אין הוא רוצה להפסיד אפילו יום אחד מן השנים-עשר שנים.

אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב.

הלך ישב שנים עשרה שנה בבית המדרש

עד דאתי

- אישתנו שבילי דמתא,

עד שבא השתנו שבילי המקום, שנבנו בעיר בנינים חדשים ונסתמו בה מבואות

ולא ידע למיזל לביתיה.

ולא ידע ללכת לביתו.

כשהוא בא אל מקומו, הוא לא יודע כיצד להגיע לביתו. שתיים-עשרה שנה הן זמן ארוך המשנה הרבה דברים ומפריד בין הרבה דברים. שינוי שבילי העיר עושה אותו לתועה שאינו יודע לאן לפנות.

אזל יתיב אגודה דנהרא.

הלך וישב על שפת הנהר

שמע לההיא רביתא דהוו קרו לה:

שמע לאותה נערה, לנערה אחת, שהיו קוראים לה

בת חכינאי, בת חכינאי,

מלי קולתך ותא ניזיל.

מלאי כדך ובואי נלך

איש אינו זוכר עוד את שמו ובתו נקראת על סבה - ולא על שמו.

אמר:

שמע מינה, האי רביתא דידן.

נשמע מזה, אותה ריבה שלנו היא

אזל בתרה.

הלך אחריה

מדוע הוא לא פונה אליה? יתכן שהוא חושש לפנות אליה, כיוון שהיא לא תאמין לו ואין הוא רוצה להתחיל את הקשר החדש, עם פגישה כושלת כזו.

הוא יתיבא דביתהו קא נהלה קמחא.

הייתה יושבת אשתו ומנפה קמח

דל עינה, חזיתיה,

הרימה עיניה, ראתה אותו

סוי לבה,

דם ליבה ראה לבה כלומר נדמה ללבה פתאום שזה בעלה, הכירה אותו

פרח רוחא.

פרחה רוחה מתה מרוב התרגשות

הבעל אינו מגלה כל התחשבות ברגשותיה של אשתו, שלא ראתה אותו 12 שנה, וחוסר הרגישות שלו גורם למותה.

אמר לפניו:

ריבונו של עולם,

ענייה זו, זה שכרה!?

בעא רחמי עלה וחייה.

ביקש רחמים עליה וחייה

תפילתו מוכיחה שהוא חשב על אשתו בשנות הפרידה ושהוא יודע מה 'שכר' מגיע לה. והקב"ה שומע לתפילתו, מפני שהוא אינו מבקש רחמים על עצמו אלא על אשתו.

בראשית רבה (תיאודור-אלבק), כ"ו פרשת ויגש פרשה צה ל'

חנניא בן חכיניי ור' שמעון בן יוחיי הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבה (הכתיב הארצישראלי) בבני ברק.

רשב"י ור' חנניה בן חכיניי הם אנשי הגליל, והולכים הרחק לדרום לבני ברק ללמוד תורה

ועשו שם שלש עשרה שנה.
ר' שמעון בן יוחאי הוה משלח כתבין (מכתבים) לביייתה
והוה ידע מה בבייתה
והיה יודע מה בביתו

הקשר של רבי שמעון בר יוחאי עם ביתו באמצעות כתבים. התנתק פיסית, אבל לא נפשית.

חנניה בן חכניי לא הוה משלח כתבין לביייתה ולא הוה ידע מה בבייתה

שלחה לו אשתו ואמרה לו:
לאחר 13 שנה יוזמת האישה את חידוש הקשר וההסבר לכך

בתך בגרה בוא והשיאה.
"בתך" - לא בתי, לא בתנו. "יש לך בת", היא מזכירה לו. "בגרה" - בגרות ביולוגית. הוא ניתק מהבית 13 שנה, כלומר, הוא עזב את הבית כשאשתו מטופלת בתינוקת קטנה, או אפילו כשהיא עוד בהריון.

ואף על פי כן, הוא לא נענה לקריאתה הוא מתעלם לא רק מאשתו, אלא גם מן הצרכים של כל בני הבית

צפה ר' עקיבא ברוח הקודש, אמ'
כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה
לרבי עקיבא נודע מהשמים, שיש תלמיד שאינו ממלא את חובתו כלפי ביתו, והורה לו: ללכת להשיאה

מה עבד (מה עשה)?
אזל למליתה
הלך לו (לעירו) למקום השואבות

הוראתו של רבי עקיבא, איפשרה לחנניה את הזדמנות "לשוב" בתשובה, כלומר לחזור הביתה להשיא את בתו.

שמע קלהן דמלוותיה, אמרן
שמע קולן של השואבות, אומרות

בתו שלחכניי מליי קולתיך וסוק לך
בתו של חכניי מלאי את כדך ועלי לך החברה רואה את בתו כבתו של אביו

הוות מהלכה והוא מהלך בתרה עד זמן דעלת לבייתה,
הייתה מהלכת והוא מהלך אחריה עד זמן שנכנסה לביתו

לא הספיקה ביתו לראותו עד שיצאתה נשמתה
לא הספיקה ביתו (אשתו) לראותו עד שמתה

ואית דאמרין חזרת.
ויש אומרים שחזרה (נשמתה אליה)

שאלה
עמוד על ההבדלים הבולטים בין גרסת הסיפור כפי שהוא מובא במסורת הארץ ישראלית הקדומה (בראשית רבה צה), לבין גרסת הסיפור בבבלי.

תשובה
בראשית רבה חנניא בן חכניי ור' שמעון בן יוחיי הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבה בבני ברק
בבלי רבי חנינה בן חכנאי הוה קאזיל לבי רב בשלהי הלולא דרבי שמעון בן יוחאי
הלך לבית המדרש (לא מוזכר לאיזה בית מדרש), לבדו

בראשית רבה
בבלי
אמר ליה: איעכב לי עד דאתי בהדר. לא איעכבא ליה.
בראשית רבה
ועשו שם שלש עשרה שנה.
בבלי
אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב.
רבי שמעון בר יוחאי אינו נזכר כלל לאחר מכן
ישב שנים עשרה שנה בבית המדרש (ולא שלוש עשרה)

בראשית רבה
חנניה בן חכניי לא הוה משלח כתבין לבייתיה ולא הוה ידע מה בבייתיה
שלחה לו אשתו ואמרה לו: בתך בגרה בוא והשיאה.
בבלי
האישה לא יוזמת את חידוש הקשר

בראשית רבה
בבלי
צפה ר' עקיבא ברוח הקודש, אמ' כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה
רבי חנינא בן חכנאי, שב לביתו מרצונו, ללא דחיפה מן הבית או מבית המדרש

בראשית רבה
בבלי
עד דאתי אישתנו שבילי דמתא, ולא ידע למיזל לבייתיה.
הוא אינו מוצא את דרכו הביתה כי "שבילי העיר נשתנו"
בראשית רבה
מה עבד? אזל למליתה
בבלי
אזל יתב אגודה דנהרא.
בראשית רבה
שמע קלהן דמלוותיה, אמרן בתו של חכניי מליי קולתיך וסוק לך
בבלי
שמע לההיא רביתא דהוון קרו לה: בת חכנאי, בת חכנאי, מלי קולתך ותא ניזיל.
אמר: שמע מינה, האי רביתא דידן.

בראשית רבה
בבלי
הוות מהלכה והוא מהלך בתרה עד זמן דעלת לבייתיה
אזל בתרה.
בראשית רבה
לא הספיקה ביתו לראותו עד שיצאתה נשמתה
אשתו לא הספיקה לראותו לפני מותה
בבלי
הוה יתיבא דביתיה קא נהלה קמחא. דל עינה, חזיתיה, סוי לבה, פרח רוחא.
מסופר שאשתו הייתה יושבת אשתו ומנפה קמח, הרימה עיניה ראתה אותו, והדבר
כה הפתיעה וריגש אותה שלבה שליבה לא עמד בכך

בראשית רבה
בבלי
אמר לפניו: ריבוננו של עולם, ענייה זו, זה שכרה!?!
הוא מתפלל עליה

בראשית רבה
בבלי
ואית דאמרין חזרת.
רק בגרסה הנוספת: ויש אומרים שחזרה נשמתה אליה
בעא רחמי עלה וחייה.
היא שבה וחייה

סיפור חמישי
המשך - תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ס"ב עמוד ב'

רבי חמא בר ביסא
אזיל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא.
רבי חמא בר ביסא (תנא מהדור האחרון) הלך ישב שנים עשר שנים בבית המדרש

כי אתא, אמר:

כאשר בא לביתו

לא איעביד כדעביד בן חכינאי.

לא אעשה כפי שעשה בן חכינאי, שבא במפתיע ומתה אשתו

עייל יתיב במדרשא,

נכנס וישב בבית המדרש

שלח לביתיה.

שלח איגרת לביתו - להודיע שבא

אתא רבי אושעיא בריה, יתיב קמיה.

בא רבי אושעיא בנו ישב לפניו יתיב קמיה - ולא היה האב מכיר

הוה קא משאיל ליה שמעתא,

היה שואל אותו (רבי אושעיא את רבי חמא) על שמועה (דברי הלכה)

חזא דקא מתחדדי שמעתיה,

ראה (רבי חמא) שמחודדות (מדויקות) שמועותיו - הלכותיו
חזיא - לבריה דמחדדן שמעתיה

חלש דעתיה, אמר:

אי הואי הכא - הוה לי זרעא כי האי.

אילו הייתי כאן, היה לי זרע כזה
אילו הייתי כאן כשהנחתי בני קטן והלכתי - הייתי מלמדו תורה, והיה חכם כזה.

על לביתיה.

נכנס לביתו

על בריה, קם קמיה.

נכנס אחריו (רבי אושעיא בנו), קם (רבי חמא) מלפניו

הוא סבר - למשאליה שמעתתא קא בעי.

רבי חמא סבר שרוצה לשאלו על שמועה (ולכן בא)

אמרה ליה דביתהו:

מי איכא אבא דקאים מקמי ברא?

אמרה לו אשתו: האם יש אב שקם מלפני בנו

מציינת הגמרא על רבי אושעיא:

קרי עליה רמי בר חמא:

רמי בר חמא – אמורא בבלי מהדור הרביעי, קרא עליו את הפסוק קהלת (ד' 12)

"וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בְמַהְרָה יִנָּתֵק."

חוט השזור משלושה חוטים אינו נקרע בנקל

זה רבי אושעיא, בנו של רבי חמא בר ביסא.

שמכיוון ששלושה דורות מהמשפחה ההיא עסקו בתורה, מובטחים היו שלדורות לא תיפרד ממנו התורה.

מתוך בחינת הבגרות - תשע"א (2011)

4) "רבי חנניה בן חכינאי... ענייה זו זה שכרה בעא רחמי עלה וחייה".
בסיפור זה יש ביקורת כלפי רבי חנניה בן חכינאי.
הבא שתי דוגמאות לביקורת זו.

ת) אינו ממתין לרבי שמעון בר יוחאי עד שיגמור את משתה החתונה. (אטום ולא רגיש).
היה מנותק מביתו לזמן בלתי סביר (עד כי לא זיהה את שבילי העיר).
היה מנותק כל כך ממשפחתו עד שבתו אינה קרויה על שמו אלא על שם אביו (בת חכינאי ולא בת חנניה).
אינו מודיע מראש שהוא מתכוון להגיע הביתה.
מבין שהתחנונים יועילו רק אם יתבססו על אומללותה של אשתו ולא על תלמוד התורה שלו.

10. "רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב... זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא".
א. בסיפור זה יש ביקורת כלפי רבי חמא בר ביסא.
הסבר מהי הביקורת.
ב. הסבר במה נהג רבי חמא בר ביסא אחרת מרבי חנניה בן חכינאי.

ת) א. הוא נעדר זמן רב כל כך עד שאינו מזהה את בנו, ואשתו מעירה באירוניה שהוא קם לפני בנו.
ב. רבי חמא בן ביסא לא חזר מיד לביתו, (ישב בבית המדרש ומשם) שלח איגרת לאשתו להודיע שחזר.

רמב"ם, הלכות אישות, פרק י"ד הלכה ב'

[...]

וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת נְשׁוֹתֶיהֶן שְׁתִּים וְשִׁלֵּשׁ שָׁנִים.
וְכֵן רַבּוֹתָא שְׁנַעֲשָׂה תַלְמִיד חָכָם אֵין אִשְׁתּוֹ יְכוּלָה לְעַכְבָּ.

מגיד משנה, הלכות אישות, פרק י"ד הלכה ב'

[...] ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד וכו'. במשנה והתלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות ל' יום וכו' -
דברי רבי אליעזר. ובגמרא אמר רב הלכה כרבי אליעזר. אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: זו דברי רבי
אליעזר אבל חכמים אומרים: התלמידים יוצאים לתלמוד תורה ב' או ג' שנים שלא ברשות.
אמר רבא: סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו.

**ופסק רבינו כחכמים ואף על פי שהביאו בגמרא מעשה דרב רחומי דנח נפשיה, התם מפני
שלא בא לעת שהיה רגיל לבא (הוא היה חייב לעמוד בהבטחתו) ובהלכות לא הביאו הא דרב אדא בר
אהבה ודעתם כרבי אליעזר.**

המגיד משנה מסביר שהרמב"ם פוסק כחכמים שחולקים על רבי אליעזר במשנה, ומכאן נובע
שהוא פוסק כרב אדא ולא כרב ברונא שפסק כרבי אליעזר.

מגיד משנה - ר' וידל די טולושא, ספרד 1300-1370. היה מראשוני מפרשי הרמב"ם ומהגדולים שבהם, הוא
השתדל למצוא את מקורותיו של הרמב"ם וליישב את הקשיים שבדבריו. פירוש ה'מגיד משנה' מקיף פחות
ממחצית ספר 'משנה תורה'.

שולחן ערוך, אבן העזר, הלכות כתובות, סימן ע"ו סעיף ה'

[...] וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹצְאִים לְתַלְמוּד תּוֹרָה שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת נְשׁוֹתֵיהֶם שְׂתִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. ...

אסתר בת-אם